

Asia: VN/7937/2020

Kommenttipyyntö luonnoksesta sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisen keskeisten käsitteiden sanastoksi

Yleisiä kommentteja:

Yleisiä kommentteja:

Valviran kommentit sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisen keskeisten käsitteiden sanasto-luonnoksesta:

Valvira pitää tärkeänä käsitteiden määrittelyä ja niiden sisältöjen yhteistä ymmärrystä sekä asiakkaiden/potilaiden että palvelujen järjestäjien ja tuottajien kesken. Lainsäädännössä käytettävän käsitteistön ja määritelmien tulisi olla yhtenäinen vakiintuneen kielenkäytön kanssa. Yhtenäiset käsitteet sujuvoittavat viranomaistyötä, ja ylipäänsä yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon eri sektoreilla toimivien välillä. Käsitteiden vieraskielisten termien mahdollisimman tarkka määrittely helpottaa viranomaistoimintaa myös kansainvälisessä yhteistyössä. Luonnoksesta puuttuvat käsitteet saamen kielellä.

Valvirassa valmistellaan tällä hetkellä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottajat yhteen kokoavaa Soteri-rekisteriä yhteistyössä aluehallintovirastojen ja muiden sidosryhmien kanssa. Uusi rekisteri korvaa nykyiset erilliset rekisterit, ja sen valmistelua edistetään rinnan sosiaali- ja terveysministeriössä käynnistetyn sosiaali- ja terveydenhuollon valvontalainvalmistelun kanssa. Tavoitteena on koota yhteen paikkaan niin yksityisiä kuin julkisiakin palveluntuottajia koskeva organisaatiotieto sekä tietoja tuottavien, ylläpitävien ja hyödyntävien osapuolten yhteiset toimintamallit ja prosessit. Edellä mainitun työn onnistumiseksi yhtenäisten käsitteiden olemassaolo on erityisen tärkeää. Edellisen sote-hankkeen (v. 2017-2019) aikana eriävien käsitteiden käyttäminen aiheutti haasteita sote-uudistuksen mukaisen lainsäädännön toimeenpanon valmistelutyössä.

Yhtenäisyyden lisäksi käsitteiden ja määritelmien tulee olla selkeitä. Tämä helpottaa lainsäädännön tulkintaa sekä asiakkaan/potilaan ymmärrystä palvelujen sisällöstä ja lakisääteisistä oikeuksistaan.

Nyt ko. sanastoluonnoksessa käsitteiden kuvauksissa ei ole määritelty kovin kattavasti siihen kuuluvia kaikkia termejä.

Toimintayksikön käsite esitellään luonnoksessa irrallisena terminä, ilman numeroa ja selvennystä (s. 23), mutta siihen viitataan useamman eri käsitteen kohdalla. Toimintayksikön käsite tulisi määritellä tarkemmin ja selkeästi sekä tuoda se sanastoon mukaan. Toimintayksikön/toimipaikan käsitteet tulisi myös yhtenäistää, ja avata hierarkkisesti suhteessa muihin sanastossa käytettäviin käsitteisiin, esimerkiksi ”hallinnolliseen yksikköön”. Edellä mainittu voi vaikuttaa mm. palvelujen luvan-tai ilmoituksenvaraisuuteen.

Sanastoluonnoksessa viitataan sekä palvelukokonaisuuteen että toimintayksikköön mm. kohdassa 24 (perhekeskus). Tämänhetkisessä lainsäädännössä (esim. nk. vanhuspalvelulain 980/2012 3 §:n 1 mom. 3 kohta) toimintayksiköllä tarkoitetaan julkisen tai yksityisen palveluntuottajan ylläpitämää toiminnallista kokonaisuutta, jossa tuotetaan sosiaali- tai terveyspalveluja pääasiassa iäkkäille henkilöille siten, että palvelut toteutetaan palveluntuottajan tiloissa tai iäk-kään henkilön yksityiskodissa. Edellisessä ns. tuottajalain HE-luonnoksessa (52/2017) käytettiin palveluyksikkö/palvelupiste -termejä.

Sanastossa käytettävän termistön tulee olla yhdenmukainen sote-lainsäädännön jatkolainvalmistelutyössä käytettävien termien kanssa. Toisaalta käsitteiden määritelmien olisi vastattava jo nyt lainsäädännössä määriteltyjä ja vakiintuneita termejä. Terveystieteidenhuollon lainsäädännössä käytetään vakiintuneesti termiä potilas, ja sosiaalihuollon lainsäädännössä asiakas: edellä mainittuja palveluja koskeva sääntely on eriytetty omiksi laeikseen, koska palveluilla on omat eri-tyispiirteensä ja tarkoituksensa, ja näiden pohjalta on myös eri käsitteet lainsäädännössä määritelty. Sanastoluonnoksessa sosiaali- ja terveydenhuollon käsitteitä käytetään ristiin tai päällekkäin (esim. asiakas -käsitteen käyttäminen terveydenhuollon palveluissa), joka voi aiheuttaa sekaannusta ja epäselvyyttä. Potilas/asiakas -käsitteiden erottaminen tulee huomioida myös sanaston vieraskielisten termien käytössä.

Lainsäädännöllisesti palvelutarpeen arviointi (sosiaalihuollon lainsäädäntö määrittelee) on eri asia kuin hoidon tarpeen arviointi (terveydenhuollon lainsäädäntö määrittelee), joten edellä mainitut käsitteet tulee selkeästi erottaa toisistaan myös sanastossa. Lisäksi hoidon tarpeen arviointi on syytä määritellä sanastossa omana käsitteenään: hoidon tarpeen arviointi on terveydenhuollon ammattihenkilön tekemää arviointia potilaan terveydentilasta, ja myös arviointia potilaan kriittisessä tilanteessa (mm. terveydenhuoltolaki 1326/2010 ja valtioneuvoston asetus kiireellisen hoidon perusteistaja päivystyksen erikoisalakohtaisista edellytyksistä, 583/2017).

Sanastoon tulisi ottaa mukaan myös käsitteet ja määritelmät sosiaalihuollon ammattihenkilö ja terveydenhuollon ammattihenkilö (määritellään sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä koskeissa laeissa, 817/2015 ja 559/1994).

Valvira pitää hyvänä, että sanaston rakenne ja sanastokirjan ”käyttöopas” on alussa määritelty sekä loppuun on lisätty hakemisto. Sanaston vakiinnuttamisen näkökulmasta on tärkeää, että asiasta viestitään selkeästi ja tehokkaasti, ja mm. sanaston käyttötarkoitus määritellään ja tehdään selväksi kaikille toimijoille.

Yksittäisiä käsitteitä koskevia kommentteja. Pyydämme jaottelemaan kutakin käsitettä koskevat kommentit kyseisen käsitteen numeron alle.

1. käsitettä koskevat kommentit

-

2. käsitettä koskevat kommentit

-

3. käsitettä koskevat kommentit

-

4. käsitettä koskevat kommentit

Sanastossa viitataan asiakkaalle tarjottavaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluun. Potilas -käsite on asiakkaan sijaan terveydenhuollossa lakisääteinen ja vakiintunut termi –voisiko käsitteen huomautus -kohdassa puhua asiakkaan sijaan kuntalaisesta: kun julkinen sosiaali- ja terveystalouden järjestäjä hankkii näiltä toimijoilta palveluja kuntalaisilleen.

5. käsitettä koskevat kommentit

-

6. käsitettä koskevat kommentit

Sanaston sosiaalipalvelu -käsitteessä ei viitata mitenkään sosiaalihuollon ammattihenkilön tuottamaan palveluun, eikä se siten ole ”samantasoinen” vastaavien terveydenhuoltoa koskevien käsitteiden kanssa. Sanastossa sosiaalipalveluja koskevissa käsitteissä (6.-9.) viitataan organisaation tuottamaan palveluun, kun taas terveydenhuoltoa koskevissa käsitteissä (9.-11.) ammattihenkilön. Sosiaalipalvelua koskevasta määritelmästä voi jäädä virheellinen kuva, jonka mukaan palvelun antamiselle ei olisi asetettu koulutus- tai osaamisvaatimuksia.

7. käsitettä koskevat kommentit

Kts. käsitettä 6. koskevat kommentit.

8. käsitettä koskevat kommentit

Sanastossa määritellään erityistason sosiaalipalvelu; sosiaalihuollon erityispalvelu: Määritelmästä puuttuvat mm. mielenterveyskuntoutujien palvelut ja psykiatriset palvelut. Perus- ja erityistason sosiaalipalvelut käsitteinä vaativat erityistä vakiinnuttamista (vrt. terveydenhuoltoa koskeviin kommentteihin käsitteistä 10. ja 11.).

Kts. lisäksi käsitettä 6. koskevat kommentit

9. käsitettä koskevat kommentit

Terveystieteiden palvelu -käsitteen määritelmän tulisi olla samantasoinen kohtien 6.-9. kanssa (kts. käsitettä 6. koskevat kommentit).

10. käsitettä koskevat kommentit

Sanaston mukaan perustason terveystieteiden palveluja voi saada ilman ammattihenkilön ennakoon tekemää palvelutarpeen arviointia. Määritelmästä jää epäselväksi, rajataanko tässä pois sellaiset asiakkaat, jotka ovat jo palvelujen piirissä (esim. lääkärin palvelut sosiaalihoitolain mukaisissa asumispalveluissa). Kohdassa 39 viitataan perustason terveystieteiden palvelujen edellyttävän joka tapauksessa aina hoidon tarpeen arviointia terveystieteidenhoitoa koskevan lainsäädännön mukaisesti. Perustason terveystieteiden palvelu ei ole vakiintunut käsite. Onko tarkoitus korvata tällä jatkossa vakiintunut käsite perusterveystieteidenhoito? Viimeisimmässä sote-pakettia koskevassa hallituksen esityksessä HE241/2020 (8.12.2020) viitataan molempiin termeihin. Tämä on syytä selkeyttää.

Kts. lisäksi käsitettä 9. koskevat kommentit.

11. käsitettä koskevat kommentit

Sanastossa viitataan erityistason palvelun edellyttävän erityistä osaamista, ja niissä käytettäviin laitteisiin ja tiloihin kohdistuu erityisvaatimuksia. Määrittelyssä jää epäselväksi ja näin ollen edellyttää tarkentamista, minkälainen tosiasiallinen ero ko. palveluissa on perustason palveluja tuottaviin ammattihenkilöihin ja osaamisvaatimuksiin. Myös perustason terveystieteiden palveluja tuottavat lähtökohtaisesti terveystieteidenhoito ammattihenkilöt.

Erityistason terveystieteiden palvelu ei ole vakiintunut käsite, korvataanko tällä jatkossa erikoissairaanhoidon. Viimeisimmässä sote-pakettia koskevassa hallituksen esityksessä HE 241/2020 (8.12.2020) viitataan molempiin termeihin. Perusterveystieteidenhoito ja erikoissairaanhoidon käsitteet ovat olleet vakiintuneesti käytössä. Sanastoluonnoksessa puhutaan perustasosta ja erityistasosta. Edellä mainittujen käsitteiden sisältö ja käyttötarkoitus olisi hyvä selkeyttää vakiintuneisiin käsitteisiin nähden, tai tuoda selkeästi esille, mikäli uusilla termeillä on tarkoitus korvata vakiintuneesti käytössä olevat.

Kts. lisäksi käsitettä 9. koskevat kommentit.

12. käsitettä koskevat kommentit

-

13. käsitettä koskevat kommentit

Sanaston tukipalvelu-käsitteen määritelmän mukaan se täydentää muuta palvelua. Sosiaalihuollossa esimerkiksi kotipalvelun tukipalvelu (SHL 19 § 3 mom.) on kuitenkin tämänhetkisessä lainsäädännössä oma itsenäinen palvelunsa (ei esimerkiksi rekisteröidä yksityisten sosiaali- ja terveydenhuollon tuottajien rekisteriin), ja olennainen osa asiakkaan hyvinvointia, kuten ateriapalvelu. Tyypillisesti tukipalvelu ja kotipalvelu muodostavat yhtenäisen kokonaispalvelun asiakkaalle (vrt. kotihoito, joka on kotipalvelun ja terveydenhuoltolaissa säädetyn kotisairaanhoidon yhdistelmä).

14. käsitettä koskevat kommentit

Sanaston lähipalvelu -käsitteen määrittely jää liian avoimeksi: onko tarkoituksenmukaista puhua yhdellä käsitteellä niin monesta eri asiasta; lähipalvelut sis. etäpalvelut, kotikäynnit, liikkuvan yksikön palvelut

15. käsitettä koskevat kommentit

Sanastossa matalan kynnyksen palvelu -käsitteen määrittelyn mukaan palvelussa ei kirjata henkilötietoja ollenkaan. Ko. palvelu olisi määriteltävä tarkemmin suhteessa sellaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin, joissa kirjaamisvelvoite on (asiakas- ja potilastiedot). Lisäksi olisi määriteltävä, ovatko matalan kynnyksen palvelut kuitenkin luvan- tai ilmoituksenvaraista sosiaali- ja terveydenhuollon palvelua.

16. käsitettä koskevat kommentit

-

17. käsitettä koskevat kommentit

-

18. käsitettä koskevat kommentit

-

19. käsitettä koskevat kommentit

Sanaston mukaisen palvelunantaja -käsitteen ero suhteessa 22. kohdan palveluntoteuttajaan jää epäselväksi.

20. käsitettä koskevat kommentit

Sanastossa ”sosiaali- ja terveystalvelujen järjestäjä” ja ”sosiaali- ja terveystalvelujen tuottaja” ero olisi määriteltävä tarkemmin. Järjestämis- ja tuottamisvastuu ovat vakiintuneessa kielenkäytössäkin eri asioita. Valmisteilla olevassa sote-uudistuksessa hyvinvointialueet (nykyiset kunnat) ovat lakisääteisiä palvelujen järjestäjiä, mutta tuottavat palveluja myös omana toimintanaan.

21. käsitettä koskevat kommentit

Kts. käsitettä 20. koskevat kommentit.

22. käsitettä koskevat kommentit

Sanaston mukaan palveluntoteuttaja antaa sovitut palvelut asiakkaalle järjestäjän tai tuottajan kanssa tekemänsä sopimuksen mukaan. Palveluntoteuttajan ja palveluntuottajan (21.) välinen suhde

jää epäselväksi em. toimijoiden välisten vastuukysymysten osalta (esimerkiksi, kumpi on velvollinen hakemaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluille lainsäädännön edellyttämää lupaa/rekisteröinti).
Palveluntoteuttajan ja palvelunantajan (19.) ero jää myös epäselväksi (onko tarpeen olla kumpikin).

23. käsitettä koskevat kommentit

Sanastossa sosiaali- ja terveyspalvelukeskusta koskevalla käsitteellä viitataan toimintayksikköön, joka tuottaa monia erilaisia palveluja. Käsitettä olisi hyvä tarkentaa palvelujen toiminnan edellytyksiä koskevien vaatimusten osalta. Edellä mainittu selkeyttäisi palvelujen lupa- ja rekisteröintimenettelyä.

Käsitekaaviossa sosiaali- ja terveyskeskus (23) ja perhekeskus (24) on kuvattu rinnakkaisina käsitteinä. Tästä voi syntyä vaikutelma, että ne ovat erillisiä käsitteistä. Perhekeskus tulisi määritellä osaksi sosiaali- ja terveyskeskusta (lasten, nuorten ja perheiden terveyspalvelut ovat osa terveyskeskuksen tuottamia palvelua) vrt. neuvolapalvelut ja muut ehkäiset palvelut (koulu- ja opiskeluterveydenhuoltopalvelut). Epäselvyyksien välttämiseksi rinnakkaisissa käsitteissä samat palvelut eivät voisi sisältyä kumpaankin käsitteeseen.

24. käsitettä koskevat kommentit

Sanastossa määritellään perhekeskus: sisältö tulisi määritellä tarkemmin (mikä on hallinnollinen rakenne), ja voisiko perhekeskus olla esim. oma toimintayksikkönsä, jos se koostuu Kelan ja seurakuntien palveluista. Tässä kohtaa viitataan toimipisteeseen, josta ei ole mainintaa muualla sanastossa. Kts. lisäksi käsitettä 23. koskevat kommentit (2 kappale).

25. käsitettä koskevat kommentit

-

26. käsitettä koskevat kommentit

-

27. käsitettä koskevat kommentit

-

28. käsitettä koskevat kommentit

-

29. käsitettä koskevat kommentit

Sanaston sote-palvelun saatavuus: tässä kohdassa olisi selkeää viitata myös laeissa säädettyihin määräaikoihin.

30. käsitettä koskevat kommentit

-

31. käsitettä koskevat kommentit

-

32. käsitettä koskevat kommentit

Sanaston asiakas -käsitteen määritelmässä viitataan tässä yhteydessä myös terveydenhuollon asiakkaisiin, joka voi aiheuttaa sekaannusta. Terveystenhuollon palvelujen normipohja nojaa vahvasti potilas -käsitteeseen, joten sitä tulisi käyttää jatkossakin sellaisenaan.

33. käsitettä koskevat kommentit

-

34. käsitettä koskevat kommentit

Sanastossa määritellään terveydenhuollon asiakas -käsite. Terveystenhuollossa palveluja saavasta henkilöstä käytetään sekä lainsäädännössä että puhekielessä vakiintuneesti potilas -käsitettä.

Kts. lisäksi käsitteen 35. kommentit.

35. käsitettä koskevat kommentit

Sanastossa potilas -käsitettä koskevassa määritelmässä kyseessä olisi terveydenhuollon asiakas. Asiakas -termi tässä yhteydessä voi aiheuttaa sekaannuksia (terveydenhuollon asiakas ei ole vakiintunut käsite, eikä laissakaan määritelty). Terveystenhuollon palvelujen normipohja nojaa vahvasti potilas -käsitteeseen, joten sitä tulisi käyttää jatkossakin sellaisenaan.

36. käsitettä koskevat kommentit

Sanastossa asiakasohjaus on kytketty käsitteeseen 37 (palveluohjaus). Ko. termien osalta viestintään kiinnitettävä huomiota, jotta ne ovat palvelujen käyttäjälle selkeitä.

Kts. lisäksi käsitettä 35. koskevat kommentit.

37. käsitettä koskevat kommentit

Kts. kohdan 36. kommentit.

38. käsitettä koskevat kommentit

Sanastossa palvelutarve -käsitteen määrittely kohdassa viitataan hoidon tarpeeseen (terveydenhuollon termi). Hoidon tarve olisi perusteltua ottaa sanastoon mukaan omana käsitteenään ja määrittelynään.

39. käsitettä koskevat kommentit

Sanastossa palvelutarpeen arviointia koskevan käsitteen määritelmän huomautus -kohdassa on viitattu terveydenhuoltolain (1326/2010) hoidon tarpeen arviointiin. Tämä olisi erotettava kokonaan omaksi kohdaksi—hoidon tarpeen arviointia koskevan ilmaisun käyttö voi tässä kohdassa aiheuttaa sekaannusta. Lisäksi hoidon tarpeen arviointia koskevassa määritelmässä tulee käyttää termiä potilas, ei asiakas.

Kts. lisäksi käsitettä 35. koskevat kommentit.

40. käsitettä koskevat kommentit

Sanastossa palvelukokonaisuus on kytketty käsitteeseen 41 (palveluketju). Ko. termien osalta viestintään kiinnitettävä huomiota, jotta ne ovat palvelujen käyttäjälle selkeitä.

41. käsitettä koskevat kommentit

Kts. kohdan 40 kommentit.

42. käsitettä koskevat kommentit

Sanaston palvelupolku: muistuttaa kohtien 40. ja 41. käsitteitä. Vaatinee viestinnällistä panostamista, jotta ko. käsitteiden keskinäiset erot ja sisältö ovat palvelujen käyttäjälle selkeitä ja ymmärrettäviä.

43. käsitettä koskevat kommentit

Sanaston asiakasosallisuus muistuttaa kohdan 44. käsitettä (asiakaslähtöisyys). Tätäkin selkeytettävä viestinnän avulla.

Kts. lisäksi käsitteen 35. kommentit

44. käsitettä koskevat kommentit

Kts. kohdan 43. kommentit sekä käsitteen 35. kommentit.

Kujala Ritva
Valvira

Kauppi Reija
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) - Sosiaali- ja terveydenhuolto-osasto